บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การยอมรับเกษตรอินทรีย์ในทัศนะของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีครั้งนี้ สามารถสรุปผล อภิปรายผล และได้ข้อเสนอแนะผลการวิจัยดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ในทัศนะของเกษตรกรรายย่อยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ในทัศนะของเกษตรกรรายย่อยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเชิงสำรวจ

1.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 การกำหนดประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จำนวน 867 คน

1.1.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จะใช้สูตรของทาโร่ยามาเน่ (Taro Yamame. 1973 : 1088) คำนวณขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = ขนาดตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม (Sampling error)

ความคลาดเคลื่อนมากที่สุดที่ยอมรับได้ = + 5%

ความเชื่อมั่นในการสุ่มน้อยที่สุดที่ยอมรับได้ คือ ความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95 % เพราะฉะนั้นขนาดตัวอย่าง = 274 คน

ส่วนเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง (Sample Technique) จะใช้การสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Sampling) คือ ขั้นแรกจะใช้การสุ่มแบบสัดส่วน และขั้นที่สองจะใช้การสุ่มเชิงระบบ (Systematic Sampling)

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคล เป็นแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ซึ่งจะถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย เพศ อายุ รายได้ต่อปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดพื้นที่

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ การยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งกำหนดเป็น 3 ด้าน ดังนี้ แนวคิดเกษตรอินทรีย์ สิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ รูปแบบการปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540 : 107)

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งกำหนดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของการเกษตรอินทรีย์ ความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์ ความซับซ้อนของการทำเกษตรอินทรีย์ ความสามารถทดลองได้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540 : 107)

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.3.1 ผู้วิจัยนำหนังสือจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

1.3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนธันวาคม 2555 - มกราคม 2556

1.3.3 หลังจากนั้นผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือกแบบสอบถามเฉพาะที่ตอบครบถ้วนสมบูรณ์ และนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.4.1 การวิเคราะห์ตัวแปรส่วนบุคคลจะใช้ค่าการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ต่อปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ ใช้วิธีคำนวณโดยหาค่าความถี่ และร้อยละ (Percentage)

1.4.2 การวิเคราะห์ตัวแปรต้นหรือตัวแปรตามจะใช้ค่าการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ใน 4 ด้านคือ ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของการเกษตรอินทรีย์ ความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์ ความซับซ้อนของการทำเกษตรอินทรีย์ ความสามารถทดลองได้ ด้วยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของทุกคำถามในแต่ละด้าน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพในที่นี้จะใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) เป็นการใช้แนวสัมภาษณ์ โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) ดังนี้

1.1.1 นายจาย วิสารวุฒิ กำนันตำบลคมบาง

1.1.2 อาจารย์ประดิษฐ์ แก้วทรัพย์ เกษตรกรผู้ใช้เกษตรอินทรีย์

2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง วิธีการวิจัยที่เรียกกันในปัจจุบันว่าประชาพิจัย กล่าวคือ เป็นการวิจัยโดยบุคคลที่เป็นเจ้าของเรื่องนั้นโดยตรง (เสรี พงศ์พิศ. ออนไลน์. 2548)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ในภาคนิพนธ์นี้เป็นการวิจัยที่เกิดจากประสบการณ์จากการสังเกต ที่ได้จากการทำเกษตรในตำบลคมบางของผู้วิจัยมากว่า 40 ปี ผู้วิจัยเป็นผู้ทำสวนผลไม้โดยตรง และในปัจจุบันได้ใช้กระบวนการของเกษตรอินทรีย์เป็นขั้นตอนให้เห็น เริ่มตั้งแต่การเตรียมดินในการเพาะปลูกโดยใช้ดินผสมปุ๋ยอินทรีย์ เมื่อปลูกพันธ์ไม้ไปแล้ว ต้องมีการบำรุงก็จะใช้ปุ๋ยอินทรีย์อีกเช่นกัน หากมีโรคหรือแมลงมารบกวนก็จะใช้ น้ำหมัก หรือน้ำส้มควันไม้ กำจัดศัตรูพืช ถ้าเอาไม่อยู่ก็อาจจะใช้สารเคมีบ้าง สลับกันไป แต่ยังเน้นกระบวนการเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก เพื่อให้คนยอมรับว่าเกษตรอินทรีย์สามารถใช้ร่วมกับเกษตรเคมีที่เคยใช้มาก่อนได้ เป็นการทำสวนเกษตรแบบผสมผสาน โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้หรือประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาปรับปรุงลองใช้ดู ถ้าได้ผลดีก็ทำต่อไปหากไม่ได้ผลก็พัก ซึ่งจะไม่มีผลเสียหรือผลกระทบเลย

2.3 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี้ จะใช้รูปแบบการตรวจสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน คือ ผู้สัมภาษณ์ที่ทำเกษตรอินทรีย์, ผู้สัมภาษณ์ที่ทำเกษตรเคมี รวมถึงผู้สัมภาษณ์ที่ทำผสมระหว่างเกษตรอินทรีย์ และเกษตรเคมี

2.4 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้การตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อเพิ่มเติมคำอธิบายตารางจากการสำรวจให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของประชากรในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อค้นพบ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ยอมรับมากที่สุด 2 ด้าน คือ แนวความคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และ สิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ส่วนแนวคิดเกษตรอินทรีย์ที่มีการยอมรับในระดับมาก ได้แก่ รูปแบบการปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การที่กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรคมบางยอมรับแนวความคิดและสิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มากกกว่าการปฏิบัตินั้น สะท้อนถึงการยอมรับเกษตรอินทรีย์ในระดับแนวความคิดและสิ่งประดิษฐ์ที่ได้ทำมาแล้วมากกว่าการลงมือทำเกษตรอินทรีย์จริง ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากความเคยชินของชาวบ้านในการใช้เกษตรเคมีที่เป็นความสะดวกในการปฏิบัติ เมื่อเปรียบเทียบเกษตรอินทรีย์นั้นในการลงมือทำจะมีกรรมวิธีหลายขั้นตอนและต้องใช้เวลา เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ เมื่อทำเสร็จแล้ว

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ต้องใช้เวลาในการหมักทิ้งไว้เป็นเวลา อย่างน้อย 3 เดือน เป็นอย่างน้อย จึงจะสามารถนำมาใช้ได้ เป็นต้น

2. ข้อค้นพบ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เห็นว่า ปัจจัยที่ผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์ ความสามารถทดลองได้ ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของเกษตรอินทรีย์ และ ความซับซ้อนของเกษตรอินทรีย์

อภิปรายผล

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 กล่าวคือ ผลการศึกษาที่เป็นข้อค้นพบในภาคนิพนธ์นี้ พบว่าปัจจัยที่มีต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์ ความสามารถทดลองได้ ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของเกษตรอินทรีย์และความซับซ้อนของเกษตรอินทรีย์ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีของโรเจอร์ (Rogers. 1983 : 14 - 16) ที่ว่าในการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้นเกิดจากลักษณะของนวัตกรรมที่ใช้ในการเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่เดิม มีอยู่ 5 ประการ ดังนี้

1. ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ (Relative Advantage) จะวัดได้ในทางเศรษฐกิจหรือในด้านอื่น ๆ เมื่อรับนวัตกรรมเห็นว่านวัตกรรมนั้นดีกว่า มีประโยชน์มากกว่าสิ่งที่มีอยู่เดิมหรือวิธีปฏิบัติเดิม ๆ เช่น ความสะดวกในการปฏิบัติงาน ลงทุนน้อยได้ผลกำไรมาก ความเชื่อถือของสังคม การเห็นคุณค่าของนวัตกรรม อาจจะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ทางใดที่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ยอมรับนวัตกรรม

2. ความสอดคล้อง (Compatibility) ผู้ยอมรับนวัตกรรมรู้สึกว่านวัตกรรมมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับประสบการณ์ในอดีตของผู้รับนวัตกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องและเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

3. ความซับซ้อน (Complexity) ผู้ยอมรับนวัตกรรมรู้สึกว่า นวัตกรรมไม่มีความยุ่งยากมากเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ นวัตกรรมบางอย่างง่ายต่อการทำความเข้าใจและต่อการนำไปใช้ แต่นวัตกรรมบางอย่างก็ซับซ้อนต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้และนำไปทดลองใช้ ซึ่งถ้าความซับซ้อนมีน้อยก็จะทำให้นวัตกรรมนั้น ๆ ถูกยอมรับได้ง่ายกว่านวัตกรรมที่มีความซับซ้อนมาก

4. สามารถนำไปทดลองได้ (Trialability) ผู้ยอมรับนวัตกรรมมีความเชื่อว่าสามารถนำนวัตกรรมนั้น ๆ ไปทดลองใช้ได้ นวัตกรรมใดก็ตามที่สามารถแบ่งเป็นส่วนเพื่อนำไปทดลองใช้ดูก่อนได้จะถูกยอมรับเร็วกว่านวัตกรรมที่ไม่สามารถแบ่งไปทดลองได้ เพราะการแบ่งไปทดลอง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บางส่วนจะช่วยลดความเสี่ยงในการยอมรับนวัตกรรมของบุคคลให้น้อยลง ทำให้บุคคลเกิดความมั่นใจที่จะนำนวัตกรรมนั้นไปใช้ได้ต่อไป

5. สามารถสังเกตได้ (Observability) ผู้ยอมรับนวัตกรรมรู้สึกว่า นวัตกรรมที่ได้รับมานั้นมีลักษณะเป็นรูปธรรม แต่ถ้ามีลักษณะเป็นนามธรรมก็สามารถสังเกตผลได้ นวัตกรรมบางชนิดสามารถสังเกตเห็นได้ง่ายและสามารถสื่อความหมายให้กับบุคคลได้ง่ายก็จะเกิดการยอมรับได้ง่าย กล่าวคือ นวัตกรรมที่เป็นวัตถุ (Material Innovation) จะถูกยอมรับได้ง่ายกว่านวัตกรรมที่เป็นความคิด (Non-Material Innovation) นั่นเอง

ในกรณีของเกษตรกรรายย่อยของตำบลคมบาง ปัจจัยที่ได้จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นมีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์ ดังนี้คือ

1. การที่ปัจจัยความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์มีผลต่อการยอมรับของเกษตรอินทรีย์ในทัศนะของเกษตรกรรายย่อยในเขต อบต. คมบาง สามารถอธิบายได้ว่าอาจเกิดจากการใช้เกษตรอินทรีย์ไม่จำเป็นต้องทิ้งเกษตรเคมีไปทันทีโดยชาวเกษตรกร สามารถใช้ผสมผสานร่วมกันระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ได้ เช่น ในการปลูกสละ ก่อนปลูกต้องใส่ปุ๋ยอินทรีย์ก้นหลุมจะทำให้ดินร่วนซุยมากกว่าใช้สารเคมี และเมื่อระยะให้ผลต้องใช้ปุ๋ยเคมี ร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์เพื่อบำรุงต้นให้อวบ ใบใหญ่ ซึ่งจะส่งผลให้ได้สละที่ผลใหญ่ เป็นต้น

2. ความสามารถทดลองได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์ เนื่องมาจากเกษตรกรคมบางมีการใช้เกษตรเคมีมาเป็นเวลาหลายสิบปี ดังนั้นเมื่อมีเกษตรอินทรีย์เข้ามาและวิธีการของเกษตรอินทรีย์ก็สามารถทดลองใช้ก่อนได้ หากไม่ดีก็ไม่ใช้ต่อ แต่ถ้าได้ผลก็ใช้ต่อไป

3. ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของเกษตรอินทรีย์ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์เมื่อเทียบกับการทำเกษตรแบบเคมี เช่น ราคาของปุ๋ยอินทรีย์เมื่อเทียบกับปุ๋ยเคมีจะมีราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมี เป็นต้น

4. ความซับซ้อนของเกษตรอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น การที่ความไม่สะดวกในการหาปุ๋ยอินทรีย์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์น้อยกว่าการทำเกษตรอินทรีย์ต้องดูแลบ่อยครั้งมาก ความยุ่งยากในการทำปุ๋ยอินทรีย์และปัญหาในการกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากตลาดการขายปุ๋ยอินทรีย์ยังอยู่ในวงจำกัดมาก คือชาวบ้านหาแหล่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์ลำบาก นอกจากนี้ปุ๋ยอินทรีย์ยังไม่ได้รับการควบคุมมาตรฐานคุณภาพปุ๋ยอย่างเป็นทางการ ดังนั้นถ้าชาวบ้านไปซื้อปุ๋ยก็มีโอกาสที่จะได้ปุ๋ยที่มีคุณภาพต่ำ

สรุปได้ว่า การที่กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายย่อยคมบางเห็นว่าความเข้ากันได้ของเกษตรอินทรีย์ และความสามารถทดลองได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์มากกว่าประโยชน์สัมพัทธ์ของเกษตรอินทรีย์และความซับซ้อนของเกษตรอินทรีย์เนื่องมาจากเกษตรกรคมบาง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มีการใช้เกษตรเคมีมาเป็นเวลาหลายสิบปี ดังนั้นเมื่อมีเกษตรอินทรีย์ เข้ามาและวิธีการของเกษตรอินทรีย์ก็สามารถทดลองใช้ก่อนได้ หากไม่ดีก็ไม่ใช้ต่อ แต่ถ้าได้ผลก็ใช้ต่อไป ในขณะเดียวกันการใช้เกษตรอินทรีย์ไม่จำเป็นต้องทิ้งเกษตรเคมีไปทันที โดยชาวเกษตรกร สามารถใช้ผสมผสานร่วมกันระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ได้ ดังนั้น ปัจจัยทั้งสองที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรอินทรีย์มากกว่า ประโยชน์เชิงสัมพัทธ์ของเกษตรอินทรีย์ และความซับซ้อนของเกษตรอินทรีย์ เช่น ราคาของปุ๋ยอินทรีย์ถูกกว่าปุ๋ยเคมี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา สรุปได้ว่า เกษตรกรรายย่อยที่ศึกษาในภาคนิพนธ์มีการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์มากแต่ การที่ทำให้เกษตรกรดังกล่าวนำแนวคิดเกษตรอินทรีย์มาปฏิบัติอย่างจริงจังได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1.1 การจัดทำโครงการนำร่องเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชนให้ประชาชนในตำบล สามารถมาสัมผัสและเกิดแรงบันดาลใจในการทำเกษตรอินทรีย์

1.2 จัดเปิดตลาดสีเขียวของสินค้า ที่เป็นผลิตผลจากเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากในสถานการณ์ของจังหวัดจันทบุรีปัจจุบัน สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางในเมืองต้องการบริโภคผลิตผลเกษตรอินทรีย์เพื่อสุขภาพอนามัยที่ดี ในขณะที่เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ก็ยังไม่มีช่องทางในการขายเพื่อทดแทนการทำเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีตลาดสีเขียว เพื่อซื้อขายมาพบกันได้อย่างสะดวกและเป็นประจำ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ของประชากรในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

2.1 ควรขยายพื้นที่การวิจัยเรื่องการยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์จากระดับตำบลหรือเทศบาล คมบางไปสู่ระดับจังหวัด เพื่อสามารถนำผลการศึกษามากำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบในวงกว้าง

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดจันทบุรีโดยอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีทางวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการยอมรับหรือปฏิเสธเกษตรอินทรีย์ได้ชัดเจนขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2.3 การเชื่อมร้อยเครือข่ายของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในระดับตำบลไปสู่อำเภอและจังหวัด เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนและร่วมมือกันเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนถึงการผลิตและการตลาดร่วมกันในอนาคต

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี